

Lukutaitostrategia ja lukemisen edistäminen yleisten kirjastojen toiminnassa - Peruspalvelujen saatavuuden arviointi 2023

KULTVAP 14.11.2024 § 65
2134/00.01.03/2024

Valmistelija

Marjut Tiisala

Peruspalvelujen saatavuuden arviointi on aluehallintovirastojen lakisääteinen tehtävä. Arvioinnilla seurataan, valvotaan ja arvioidaan sitä, ovatko peruspalvelut saatavissa yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea. Vuoden 2023 arviointikohteena oli kirjastoissa tehtävä lukutaitotyö. Kyselyllä selvitettiin, ohjaako v. 2021 julkistettu Kansallinen lukutaitostrategia 2030 kirjastojen toimintaa sekä millaista lukutaitotyötä kirjastoissa tehdään.

Aluehallintovirastot lähettivät tammikuussa 2024 kyselyn kirjastojen johtajille. Kyselyyn vastasi 271 kuntaa eli 92 % Manner-Suomen kunnista. Arvioinnissa selvitettiin kirjaston, kunnan ja alueen (esim. kimpan) tason strategista lukutaitotyötä ja lukutaitoyhteistyötä. Lisäksi selvitettiin lukutaitotyön kohderyhmiä, kuntalaisten kuulemista sekä kirjastohenkilöstön osaamista ja riittävyttä.

Arvioinnissa todettiin, että rakenteellista lukutaitoyhteistyötä tehdään toistaiseksi harvoissa kunnissa. Samoin kunnallinen lukutaitostrategia on harvinainen, mutta yleisempiä lukutaitotyön kirjaukset ovat muissa kuntatason asiakirjoissa kuten hyvinvointikertomuksessa.

Arviointi osoitti, ettei kaikissa kirjastoissa ole määritelty, mitä kirjastolakiin perustuva lukutaitotyö on ja mitkä ovat sen tavoitteet eli toivotut vaikutukset. Kokonaisnäkemys lukutaitotyön tavoitteista on usein kirjastokeskeinen, jolloin myös tavoitteiden saavuttaminen arvioidaan kirjaston näkökulmasta, ei asiakkaan. Paikallisilla ja alueellisilla verkostoilla voidaan lisätä lukutaitotyön vaikuttavuutta. Lukutaitotyötä kohdennetaan ensisijaisesti alle kouluikäisiin ja alakouluikäisiin lapsiin. Noin puolessa kunnista on tätä yhteistyötä varten tehty oma sopimus. Kirjastoissa ei välttämättä osata tunnistaa eniten lukutaidon tukea tarvitsevia, tai ei ole resursseja tai osaamista näiden tavoittamiseen.

Kirjastojen pitkäjänteinen panostus lasten ja nuorten lukemisen edistämiseen näkyy kokoelma- ja lainaustilastoissa. Vuonna 2023 lasten kauno- ja tietokirjallisuutta lainattiin enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Kirjastojen lukemisasiheiset tapahtumat, lukutaitoaiheiset koulutukset ja kirjavinkkaukset keräsivät runsaasti osallistujia.

Arvioinnin mukaan lukutaidon yleinen heikkeneminen ja heikentyneet PISA-tulokset haastavat kirjastoja ja muuttavat lukutaitotyön luonnetta. Lukemisen ja kirjallisuuden edistäminen on perinteisesti ollut kirjastojen ydinosaamista. Lukutaitotyö on laajentunut myös monilukutaitoihin, mediakasvatukseen, digitaitojen opastukseen, printtiaineistoista e-aineistoihin. Lukutaitotyö kytkeytyy myös entistä laajemmin muihin kirjastolaissa määriteltyihin tehtäviin kuten kansalaistoiminnan ja jatkuvan oppimisen edistämiseen. Muuttunut lukutaitotyö edellyttää mm. henkilökunnan suunnitelmallista kouluttautumista.

Esityslistan oheismateriaaleina *Kansallinen lukutaitostrategia 2030* sekä *Lukutaitostrategia ja lukemisen edistäminen yleisten kirjastojen toiminnassa – Peruspalveluarviointi 2023*.

Esittelijä	Sivistysjohtaja Kiviniemi Heikki
Päätösehdotus	Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta merkitsee asian tiedokseen.
Päätös	Ehdotus hyväksyttiin.
Täytäntöönpano	Kankaanpään kaupunginkirjasto Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta
Lisätietoja antaa	Kirjastotoimenjohtaja Marjut Tiisala, puh. 044 577 2422
